

ZENETANÁROKKAL SZEMBENI ELVÁRÁSOK AZ ALAP- ÉS KÖZÉPFOKÚ GORDONKAOKTATÁSBAN

Az illusztráció forrása: Karolina Iskola

Jelen tanulmány a 2022-ben készült szakdolgozatom egy része, melyet a Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Karának Nevelés- és Művelődéstudományi Intézetén belül a Neveléstudományi Tanszék Gyakorlatvezető – mentortanár pedagógus szakvizsgára felkészítő szakirányú továbbképzési szakán készítettem.

Témavezetőm dr. Szűcs Tímea volt, akinek nagy hálával tartozom szakdolgozatom elkészülésében, és részletének publikálásában nyújtott támogatásáért és segítségéért.

Bevezetés

*„Tanítsuk meg növendékeinket arra, hogy boldogok
legyenek egyszerűen azért, mert az emberi kultúra
legnagyobb szellemeivel lehetnek igaz kapcsolatban a zenén
keresztül.”*

(SCHWEITZER Katalin in.: ÁBRAHÁM 2012)

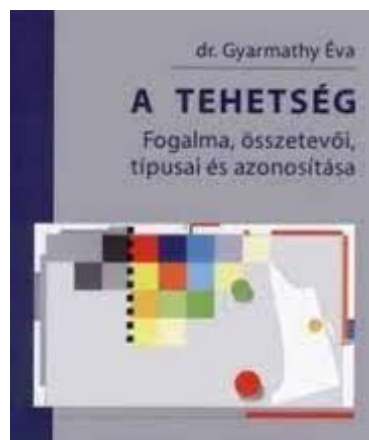
Dolgozatom megírásának alapgondolata abból a tapasztalatból indul ki, hogy egy zenetanárnak a különböző életkorokban és intézménytípusokban más és más elvárásoknak kell megfelelnie. Különösen érdekes ez számomra, hisz mind zeneiskolában, mind szakgimnáziumban tanítok. Zeneiskolai növendékeim egy kivételével mind B tagozatosak, különböző versenyeken és találkozókön szerepelnek, többen a zenei pálya is kilátásba került. Mindemellett vidéki zeneiskolában is tanítok, ahol zenélés szempontjából kevésbé agilis gyerekekkel és szülői háttérrel találkozom, így teljesen más a zeneiskola szerepe, ezzel együtt a pedagógussal szembeni elvárásokban is máshová tevődik a hangsúly.

Kutatásomban szeretném feltárni, hogy a szakirodalomban olvasottak és a saját korábbi tapasztalataim összhangban vannak-e a diákok és szülők által megélt tapasztalatokkal. Ezért félig strukturált interjúkat készítettem velük, aminek során lehetőségem nyílt a tények, tapasztalatok és a mögöttük húzódó okok felderítésére is.

A dolgozatban először szakirodalmi ismereteket mutatok be a tehetségről és a tanárokkal-zenetanárokkal szembeni elvárásokról, melyekbe saját tapasztalataimat is belefűzöm. Ezt követően ismertetem a szakdolgozathoz készült kutatást és annak eredményeit.

Tehetség

Számos szakirodalom tárgyalja a tehetséget, annak kibontakoztatását, menedzselését. A tehetségkép és a tehetség fogalma sok változáson ment keresztül, koronként, szakmaterületenként és társadalmanként is változott megítélése. (BALOGH 2021)

A tehetség részeként tekinthetünk az **intelligenciára**, mely a különböző tehetség leírások alapeleme. Mivel az intelligenciát is sokféleképpen írják le, a

tehetség fogalma is folyamatosan alakul. (GYARMATHY 2006, idézi: BALOGH 2021)

Vekerdy Tamás meglátása szerint a mai közoktatási rendszer az intelligenciák közül legfőképp a matematikai-logikai intelligenciát erősíti, a többi típus nem kap akkora hangsúlyt, így a más szempontból tehetséges gyerekek önértékelésében zavar alakulhat ki, ezért is nagyon fontos észben tartanunk, hogy a fiatalok egyediek („*az univerzum páratlan csillagai*”), emiatt erősségeiket felfedve kell mindenki vel foglalkozni. (VEKERDY 2020)

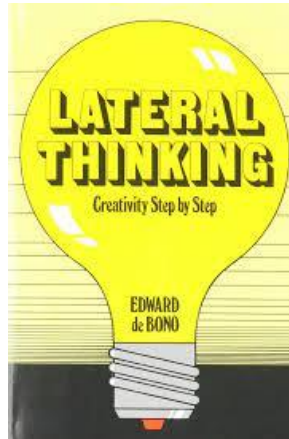
Az előbb felsoroltakon túl Vekerdy kiemeli a kreativitást és a kritikus gondolkodást, melyeket szintén nem támogat eléggé a hazai oktatás. A mester úgy gondolja, az a tehetséges gyerek, aki kérdőjeleket mer tenni minden fősodorba tartozó eljáráshoz. Ezt sajnos nagyon kevés tanár tolerálja. (VEKERDY 2020 in BALOGH 2021) Egykori tanárom módszertani jegyzetében a szakközépiskolásokkal kapcsolatban jegyez meg egy kedves történetet, mely a kritikus gondolkodás elősegítését célozza meg. Korábbi tanítványa visszament az iskolába koncertet adni, és utána, ahogy beszélgetett a középiskolás diákokkal, arra buzdította őket, hogy a „*tanár instrukcióit mindig kritikával fogadják.*” (PAPP 2015 18. o.) Úgy vélem a zeneiskolákban és különösen a zeneművészeti szakközépiskolákban a kritikus gondolkodásra nevelés és a kreativitás megélése – amennyiben a pedagógus hagyja – megvalósulhat.

Az intelligencia leírások – az előbbi gondolatmenetet folytatva – abból indulnak ki, hogyan reagál az ember a különböző külső hatásokra. Ebből kifolyólag az alapján mondjuk valakire, hogy intelligens, hogy milyen gyorsan- és milyen minőségben reagál az adott körülmények között érkező külső ingerekre. Szinte minden intelligenciára vonatkozó leírás ezen a meghatározáson alapul. (BALOGH 2021)

„Nem mindegy azonban, milyen környezetről és milyen problémákról beszélünk.”
(BALOGH 2021 10. o.)

Más környezetben van egy zenész képzésben részesülő, mint egy általános gimnáziumba járó, vagy egy szakképzésben résztvevő diák. Eltérő problémamegoldási eszközöket kapnak. Ez a megállapítás kiterjeszthető a zeneiskolai oktatásban résztvevő tanulóakra is. Egy nagy kutatást megérne a zeneoktatásban részt vevő és nem részesülő diákok ilyen jellegű összehasonlítása.

A tehetség másik nagyon fontos eleme a **kreativitás**, mely szintén megjelenik a különböző tehetség leírásokban. (BALOGH 2021)

Balogh Gábor *De Bono* gondolatait idézi, miszerint a kreatív képességek csiszolhatók. Megjegyzendő, hogy az alkotás és az intelligencia együttese hozza létre a kimagasló tanintézeti eredményeket, mivel két eltérő gondolkodási technika¹ együttesen segíti elő a változatos problémakezelést, és így hat pozitívan az iskolai eredményekre (DE BONO 1970 in BALOGH 2021 11. o.)

Czeizel Endre kutatása bizonyítja, melyet középiskolások és egyetemisták között végzett, hogy a két tehetségtényező, az intelligencia és a kreativitás között nincs kapcsolat. (CZEIZEL 2004) Lehet egy szerényebb képességű gyerek is tehetséges ugyanúgy, ahogy egy kevésbé kreatív gyerek is, csak meg kell találni, miben tehetséges.

A kreativitás nem mérhető tesztekkel, ugyanakkor nagyon fontos a mindennapi problémamegoldások során. A kreativitást fejleszti a felismerés öröme, és ez erőt ad a további felfedezésekhez. Ezek a megerősítések növelik a motivációt, ami a tehetség kibontakoztatás érdekében elengedhetetlen.

¹ divergens és laterális gondolkodás

Ezt hívja Csíkszentmihályi flow érzésnek. A flow átélése során az ember elveszti időérzését és örömet érez a tevékenység végzése közben, és teljesítménye túlszárnyalja önnön várakozásait. (CSÍKSZENTMIHÁLYI 2009)

A zenészek gyakorlás, próbák, koncertek során kerülhetnek flow állapotba. Képesek órák hosszat egy-egy technikai problémán elidőzni, megkeresni a megfelelő mozdulatokat, hogy az adott hang a lehető legpontosabban szólaljon meg, képesek legyenek megteremteni azt a hangulatot, melyet a darab előadása során szeretnének átadni. Koncert során teljesen meg tud szünni a tér- és idő, belefeledkezve adják át magukat a mű(vek) előadásának, és ez a „módosult tudatállapot” lendíti át őket egy-egy apróbb zavaró tényezőn vagy technikai hibán.

Zenei tehetség – zenei intelligencia

„Zenei tehetségen sok faktor összessége értendő. Idetartoznak a hangszeres és éneklési képességek, a zenespecifikus kognitív folyamatok, az érzelmi és zenei tapasztalatok, a motiváció, a zenei preferenciák, attitűdök és érdeklődés.”

(GEMBRIS 2002 in. TURMEZEYNÉ 2010 19. o.)

Howard Gardner többszörös intelligencia elméletében² hét különböző intelligencia fajtát sorol fel: nyelvi, logikai, téri, testi kinezetikus, *zenei*, intraperszonális és interperszonális. Ezek függetlenek egymástól, de a problémamegoldás során több aktiválódik. (GYARMATHY 2006) Gardner

² Gardner szerint az intelligencia egy gondolkodási lehetőség, mely adaptálódik a különböző tartalmaknak megfelelően. Így lehet az emberből akár földműves, sáman vagy táncosnő. (ATKINSON & HILGARD 2005. 463. o.)

szerint a különböző intelligenciák sajátos szabályozás szerint működnek. Minden intelligenciát több nézőpontból is elemez, és arra a jut, hogy az eltérő társadalmakban élő felnőttek számára más-más társítás szükséges annak ellenére, hogy egy egészségesen fejlődő egyén mindben verzátus valamilyen szinten. (ATKINSON & HILGARD 2005)

„A zenei intelligencia képesség a zenei hangok hordozta jelentés megértésére, kommunikálására és létrehozására, amely a dallam, a ritmus és a hangszín sajátosságainak ismeretét is magában foglalja.”

(ATKINSON & HILGARD 2005 463. o.)

Dr. Balogh Gábor Neisser 1996-os definíciójára hivatkozik, miszerint az intelligencia

„olyan képességeket és készségeket jelent, melyek segítik az absztrakt gondolkodást, a megértést, az önismeretet, a tudatosságot, a kommunikációt, az ok-okozati viszonyok feltárását, a tanulást, az érzelmi szituációkban való eligazodást, a tervezést és a problémamegoldást.”

(BALOGH 2021 6. o.)

Ezek a képességek egy zenész számára mind-mind elengedhetetlenek. Az *absztrakt gondolkodás* egy zenemű átélését, a *megértés* képessége egy mű elemzését segíti. Az *önismeret* az előadóművészi készségek egyik legfontosabb eleme, legyünk tisztában saját erősségeinkkel, gyengeségeinkkel, legyen szó egy darab technikai megoldásairól vagy a színpadi lét kihívásairól. A *tudatosság* egy koncertre való felkészülés kezdetétől az előadás végéig tartó folyamat. Gyakorlás során, a színpadon létezve egyaránt megkerülhetetlen. A *kommunikáció* egy próbafolyamat során, órai keretek között, vagy egy szabadabb, interaktívabb koncert során lényeges elem. Az *ok-okozati viszonyok feltárása* elsősorban a mű megtanulásának folyamán fontos, kéz a kézben jár az absztrakt gondolkodással, a megértéssel, a tanulással és a tudatossággal. Az *érzelmi szituációkban való eligazodás* segíti az előadni kívánt mű átélését. A *tervezés* szintén a tanulási folyamat elengedhetetlen része, a *problémamegoldás* pedig a koncertszervezés közben hasznosítható a zenészek számára.

A zenei tehetség azonosítása és a zenei képességek

„Az azonosítást komplikáló tényezők között kell említenünk azt a tényt, hogy a különböző tehetségterületeken rendkívül nagy a változatosság a felbukkanás és a felfedezhetőség időpontjában, a kibontakozás tempójában és az alkotói csúcs elérésében, illetve annak időtartamában.”

(PÁSKUNÉ 2015. 61. o. in: SÁRINÉ 2016 8. o.)

A zenei tehetség korai megnyilvánulása lehetővé teszi, hogy hamar felismerjük. Két nagy halmazra bontható:

- előadói
- alkotói

Az előbbi része a különböző vokális és instrumentális művészet, melyeknek ténylegesen korai jelük van a gyermekeknél, mint pl. az énekhang, az utánzás képessége, a metrum és a melódia precíz követése. Ebből következik, hogy a gyerekek korán fogékonyak és érdeklődők a zenei élmények iránt. *(SÁRINÉ 2016)*

Az alkotói tehetség alatt elsősorban a zeneszerzésre gondolunk. Akadnak kivételek, de általában érettebb személyiség képes komplex zeneművek megalkotására. *(SÁRINÉ 2016)*

A zenei tehetség alatt tehát nem egy megbonthatatlan egységről beszélünk, hanem célszerűbb zenei képességekről beszélni. Kétféleképpen értelmezhetik a zenei képességeket, egyfelől a hang tulajdonságai alapján, másfelől a zenei tevékenységek a meghatározók. Fontos tény, hogy a zenei dimenziótól nem választható el egyik rész sem. Hazánkban legfontosabbnak a zenei írás-olvasást tekintik, ehhez kapcsolódik minden egyéb képesség. *(TURMEZEYNE 2010)*

A zenei képességekről a következő táblázatban találhatunk bővebb információt. Ezek a képességek határozzák meg a zenetanulás során a fejlesztés folyamatát, irányát.

Zenei képességek						
Zenei percepció képességek	Zenei reprodukciós képességek				Zenei produkciós képességek	Zenei receptiós képességek
	hallás utáni reprodukciós képességek	reprodukció emlékezetből	reprodukció kottaképről	énekes előadás		
dallam-, ritmus-, tempó-, dinamika-, hangszín-, hangköz-, metrum-, harmónia-, tonalitás-, forma észlelése	dallamvonal mutatása, dallaméneklés hallás után, dallamírás hallás után	ritmushangoztatás és daléneklés emlékezetből, tempótartás, dallam- és ritmusírás emlékezetből	éneklés szolmizálva jelrendszerről, ritmus- és dallamolvasás	helyes légzéssel és artikulációval, érthető szövegmondással, tiszta intonációval	zeneszerzés, dallam- és ritmus improvizáció	„figyelmes és elmélyült zenehallgatás , a zene keltette érzések verbális vagy vizuális kifejezése, gestusok, karakterek, érzelmek, hangulatok érzékelése, átérzése”

(VARGA 2020 35. o.) a táblázat saját szerkesztés

A zenei tehetség azonosításának különböző módszerei vannak, de ezeknek megvannak a maguk korlátjai, hisz a zenei folyamatokon kívül vizsgálják az adott képességeket. (TURMEZEYNÉ 2010)

Ezeket a képességeket fejlesztjük a tanítás során, a tehetséges gyerekeknél különböző tehetségfejlesztő eszközökkel, mint pl. gyorsítás, dústítás. (TURMEZEYNÉ-BALOGH 2009)

Fontos, hogy a zenetanár – akár alapfokon, akár középfokon – ingergazdag környezetet teremtsen diákjainak, kurzusokon, versenyeken, koncerteken, táborokban való részvételre biztassa, támogassa őket, mivel a különböző környezeti hatások alakíthatják személyiségüket, hangszeres tudásukat mélyítheti, önismeretüket gazdagíthatja.

Környezeti tényezők a mentorálás során

CZEIZEL (1997) több tényezőt megemlít a tehetség kibontakozása során, melyekre oda kell figyelnie a mentornak. Ezek a következők:

- **Társadalmi hatások** – ide tartoznak a történelmi és területi tényezők és a nemzeti sajátosságok. Fontos, hogy a mentor tisztában legyen a helyi társadalmi lehetőségekkel. Ide tartoznak a tehetség gondozás során kihasználható versenyek és egyéb rendezvények. Mindemellett ide sorolnám a növendék lakhelyének lehetőségeit is. Egy főváros közeli növendéknek és egy vidéki, kistelepülésről érkező növendéknek teljesen más lehetőségei vannak ismeretszerzésre, a magaskultúrával való találkozásra. Ha csak arra gondolok, hány hivatásos zenekar működik a fővárosban, és mennyi vidéken, hány koncertterem van a fővárosban, és mivel töltik meg azokat, szemben egy kistérségi művelődési ház vagy közösségi tér lehetőségeivel, óriási szakadék tátong a gyerekek között.
- **Család szerepe** – támogató családi háttér nélkül nagyon nehéz a tehetség kibontakoztatása, ezt saját munkám során is tapasztalom. Azok a szülők, akik készek áldozatot hozni (anyagilag, időben, térben), megteremtik gyermeküknek a lehetőséget, hogy a tehetségből talentum³ váljék. Nem beszélve a szülők mintaadásáról, melyek nagyban hatnak a gyermekekre. A mentor munkáját nagyban segíti és megkönnyíti, ha támaszkodhat a családi erőforrásokra.

³ Czeizel Endre megkülönbözteti a tehetséget és a talentumot. A tehetség véleménye szerint lehetőség, a talentum viszont a megvalósult, kibontakozott tehetség.

Starker János nemzetközi híró, iskola alapító magyar származású csellista jegyezte meg egy interjúban, miután 25 év után újra szülővárosában koncertezett, hogy egy hat-tizenkét éves gyerek bármit meg tud tanulni, ha kellően tehetséges a keze, jó a füle, illetve a mamája rákényszeríti a rendszeres gyakorlásra. (VARGA, 1972)

- **Iskola szerepe** – a tehetség felismerésben van a leghangsúlyosabb szerepe, ezek mellett (ahogyan a történeti áttekintésben is láthattuk) lehetősége van, hogy tehetséggondozó programokat szervezzon. Ezeken túl talán az egyik legjelentősebb feladata az esélyegyenlőség megteremtése.
- **Kortársak szerepe** – a legszebben ez egy zeneművészeti szakgimnáziumban látszódik, ahol a növendékek azonos célért küzdenek. Hat növendékem között látom az egymás segítségének megvalósulását, ahogy egyik húzóerő a másikkal, a fiatalabb fel szeretne nőni a nagyobbhoz, hogy méltó társa legyen pl. egy szimfonikus zenekarban. A kortársak hatása – amennyiben pozitív – megfizethetetlen támasz egy pedagógus és egy mentor számára. (DÁVID 2014)

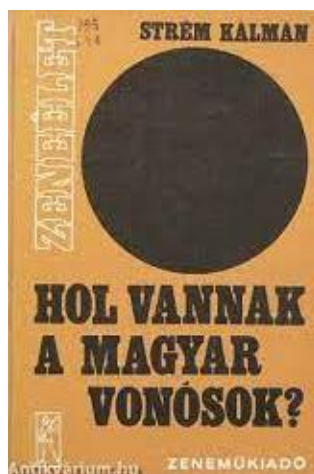
Tanárokkal – zenetanárokkal szembeni elvárások általában

„Amikor a tanári és pedagógiai munkánkat elkezdtük, tudatában kellett lenniünk annak, hogy ezen a pályán más jutalom nincs, mint a kötelességteljesítés jóleső érzése és az elégtétel, hogy teljes tudásunk, erőnk felhasználásával odajuttatunk másokat, ahová azok saját erőből képtelenek lettek volna.”

(TEÖKE 1994 4. o.)

A tanítással nincs olyan ember, aki ne kerülne kapcsolatba, ezért ez az egyik olyan szerepkör, amivel szemben elég széles elvárások fogalmazódtak meg akár laikusok felől, akár a szakirodalomban. Magas elvárások vannak a tanárokkal szemben, hiszen mindenki azt szeretné, ha gyermekét a lehető legmagasabb szintű felkészültséggel rendelkező, pozitivitást sugárzó személyiségek oktatnák-nevelnék. (VERSÁNYSZKY 2012)

A szakirodalmi hivatkozásokat áttekintve úgy érzem, mi, zenetanárok kiváltságos helyzetben vagyunk. Egyfelől nem feszít a túl magas osztálylétszám, másfelől a szülőkkel való kapcsolat is sokkal kiegyensúlyozottabb – bár erre vannak ellenpéldák.

„A községek valóságos érdeke az, hogy – állami oktatás keretében – jó zenetanárok a céloknak megfelelően, tehát jól tanítsanak; a növendékek jussanak el egy bizonyos zenei színvonalra, szeressék meg a zenét, és ha rendkívüli tehetségük van, magasabb képzettségű szaktanárhoz kerüljenek.”

(STRÉM 1977. 161. o.)

QUANTZ, Johann Joachim: *Fuvolaiskola* (első kiadás: 1752 Németország, magyarul megjelent: Argumentum Kiadó és Nyomda Kft., Budapest, 2011. ford.: Székely András)

Már a 18. században is megjelentek olyan írások, melyek a tanárokkal szembeni elvárásokat tartalmazzák. Joachim Quantz, korának híres fuvolistája, *Fuvolaiskola* c. könyvében említést tesz, milyen tanárokat kerüljön a tanuló. Felsorolásában megjelenik zenei téren az összhangzattan tudása és a formálás képessége, a biztos hangszerjáték. Ezek mellett talán legfontosabbként a türelmet, a megfelelő darabválasztást, a tisztességet, és általában a zenei gyarapodást tekinti célnak. (QUANTZ 1752, idézi: ILLÉS, 2017)

A tanár

„személynek három szerepkörben kell megjelennie: a nevelői, a szakemberi és a tisztviselői, hivatalnoki szerepkövetelményeit egyszerre, vagy váltogatva kell teljesítenie.”

(TRENCSÉNYI 1988 in VERSÁNSZKY 2012 6. o.)

A személyiségvonások, az intellektuális viselkedés (magában foglalja a tárgyi tudást) és a metodikai készségek halmazában kell mozognia a pedagógusnak. (VERSÁNSZKY, 2012)

Szakemberként tudásunk legjavát kell átadnunk a gyermekeknek képességeikhez mérten. Fontos, hogy módszertani szempontból változatos eszközökkel rendelkezünk, hisz – különösen az egyéni foglalkozás során – minden gyerek más és más, amely módszer az egyik gyereknél beválik, a másikonál kudarcba fulladhat. Amelyik darab az egyik gyereknek nagyon jól áll, a másiknál kudarcba fulladhat. Amelyik darab az egyik gyereknek nagyon jól áll, a másik nem fogja szeretni, előadás során „belefullad”. Az zenetanárképzés mai formájában tapasztalataim szerint sajnos nem ad elég széleskörű repertoárismeretet a hallgatók számára. Szakdidaktika- és módszertan órákon csak a „törzsanyaggal” ismerkednek meg a tanárszakosok, így mikor kikerülnek a tanítás mezejére, nem tudnak változatosan, differenciáltan tanítani, évekbe kerül a megfelelő repertoár összeállítása. Vannak sztenderd darabok, de könnyen belefutunk abba a hibába, hogy csak ezeket tanítjuk. Ennek a másik végléte is előfordul, mégpedig, hogy ezeket a sztenderd darabokat kerüljük, és olyan, esztétikailag és módszertanilag is megkérdőjelezhető darabokat tanítanak, melyeket nem véletlenül fed a feledés jótékony homálya. Nehéz azt is eltalálni, kinek, milyen darabot adunk. Hiába van adott évfolyamon adott követelmény, ha a növendék képességei ahhoz kevesek. Ez teszi széppé és változatossá a zenetanár pályáját – lehet válogatni, amennyiben megfelelő repertoárral

rendelkezünk. Ennek kialakításához elengedhetetlenek a különböző versenyek, találkozók, szakmai eszmecserek, fórumbeszélgetések, ötletbörzék, továbbképzések. Sajnos az ország eléggé központosított, minden Budapest központú, nagyon nehéz, szinte lehetetlen olyan továbbképzésekre járni – már csak kevés számuk miatt is –, amik igazán fejlesztenék, új ingerekkel, lendülettel látnák el – főleg – a pályakezdő pedagógusokat, vagy épp megújítanák a megfásult, kiégés szélén álló tanárokat. Nagyon nehéz azzal is szembenézni, hogy egy vidéki kisvárosi zenetanárnak sokkal nehezebb munkája van, mint egy nagyobb városban élő kollégájának.

Teöke kifejti, hogy az első idézetben olvasott jóleső érzéshez kiváló szakembernek kell lennünk, aki uralja szaktudását. A gyerek érezze, hogy a tanárt nagyon érdekli, amit tanít. A tanár kötelessége, hogy a gyermeknek megmutasson valamit a világból, és magas szinten tudja átadni ismereteit. Ha nem tud megnyerően tanítani, felesleges nagy tudása pedagógusként. Ahhoz, hogy másokat tudjon tanítani, neki is szeretnie kell a tanulást. Ezek mellett korrigálnia is kell a hiányosságokat, melyek az eszközökből adódnak, ami, ha nincs meg, eltűnik az a része, ami taníthatatlan, ami miatt a pedagógia művészet volt a régi görögöknél. A zenetanár még egy különleges szerepbe is „kényszerül”: az elérendő mintakép szerepével. Ez hatalmas kötelesség és felelősség. (TEÖKE 1994)

„Hivatalnokként” eleget kell tennünk a ránk háruló adminisztrációs terheknek, a KRÉTA rendszer „kiváló működésének”. A „tegnapra” kellő hirtelen adatszolgáltatások, a pontos statisztikák vezetése, a kapcsolattartás etikus módjai mind-mind olyan aspektusai a tanári létnek, melyekről kevés szó esik. Adminisztrációhoz tartozik a Pedagógus életpálya modellhez tartozó portfólió összekészítése, a különböző önértékelési dokumentumok, a belső ellenőrzési csoportok munkájához szükséges iratok begyűjtése, a tanfelügyeleti kérdőívek kitöltése és kitöltetése, félévi beszámolók készítése. Ismernünk kell(ene) a különböző iskolai dokumentumokat, egy-egy jogszabályi változáskor a különböző tartalmi elemek változásainak nyomon követése is munkánk része. Aki mentorál egy-egy pályakezdő kollégát, még ezeken felül számos dokumentációt kell elkészítenie, melyek nem lehetnek felületesek, hisz a gyakornok sikeres minősítő vizsgájához is hozzájárulnak.

Hogy milyen is egy jó tanár, aki a tanulást serkentő személyiség? Akkor tudja leginkább mások személyiségét fejleszteni, ha hiteles, elfogadó és empatikus. Hiteles, mert nem másnak mutatja magát, a tanulóival való

interakciójában őszinte, így munkája nagyon hatékonyá válhat. Elfogadó, a gyermekeket egyedi emberként értékeli. Ezzel az attitűddel el tudja fogadni, ha a gyermek fél egy új probléma feltűnésekor, vagy ha épp megelégedett annak megoldásával. Elfogadhatónak tartja, ha gyermek néha közömbös, vagy épp szárnyal. Tudomásul veszi a személyes érzelmeket, melyek támogathatják vagy akadályozhatják a tanulást. Empátiájával a növendék szemüvegén keresztül is képes látni a gyerekek viselkedését. (DÚRÓ 2016)

A tehetségfejlesztő tanár tulajdonságai közé tartozik többek között

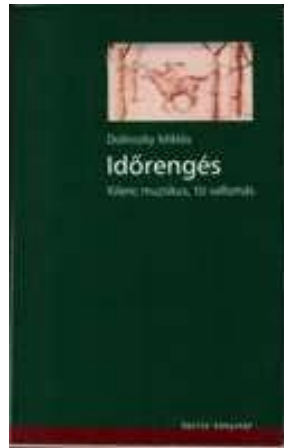
- magas szintű tárgyi tudás
- módszertani kultúra
- sikerorientáltság
- intellektuális kíváncsiság
- lelkesedés
- jó szervezőkészség
- rugalmasság
- motivációs képesség
- fejlett kérdéskultúra
- jó humorérzék (DÚRÓ, 2016)

Zenetanárokkal szembeni elvárások

„A zeneiskola szerepe kettős: egyfelől a zenei oktatásban résztvevő tanulókkal a zene megszerettetése, a pozitív zenei élmények kialakítása, zeneélvező közönség utánpótlásának kinevelése, a koncertlátogatás életformájának kialakítása. Másrészt pedig a kimagaslóan tehetséges tanulókat zenei pályára irányítja.”
(VÁRADI 2010)

Hazai viszonylatban a gyerekek 6 és 22 éves kor között tanulhatnak zenét különböző tanszakokon. Szinte valamennyi zeneiskolában van alkalmassági felvételi eljárás, mely során a gyermekek fizikai adottságait is vizsgálják a különböző hangszereknél. A délutáni foglalkozások során heti két alkalommal 45 perces szolfézs órán, és heti 2x30 perc főtárgy órán vehetnek részt a gyerekek. A kelet-magyarországi régióban lényegesen nagyobb a zeneiskolák száma – leszámítva a Pest megyei régiót. (SZŰCS 2019)

Hajdú-Bihar megyében Debrecenben, Derecskén, Berettyóújfaluban, Hajdúszoboszlón, Hajdúböszörményben, Hajdúnánáson, Hajdúhadházon folyik gordonka oktatás. Bár több településen létezik zeneiskola, sajnos csak a felsoroltak rendelkeznek cselló tanítási lehetőségekkel. Debrecen kivételével mindenhol félállásban, óraadóként vagy más tantárgyakat is tanítva³ teljes állásban látják el a tanítást kollégáim.

„Van a zene, van a hangszer, van a gyerek meg vagyok én, és ez meg kell oldani.”

(BARTAI Ariadne in.: DOLINSZKY 2004 7. o.)

A tanítás és a nevelés kéz a kézben jár. Hazánk zeneoktatásában nagyon fontos aspektus, hogy a zene a nevelés eszköze, nem pedig célja. Minden élmény befolyással van viselkedésünkre, ebből kifolyólag nem lehet zenét tanítani anélkül, hogy a gyermek egész jellemére ne lennének hatással. Sőt az is igaz, hogy mindenki előadásában, tanítási formájában benne van saját személyisége. Egy zenetanárnak – főleg, aki hangszert oktat, így egyszerre egy gyerekkel foglalkozik – különösen figyelnie kell arra, hogy az egész embert formálja tanítása során.⁴ (TEÖKE 1994).

Az első órák sorsdöntőek a további közös munka során. Lényeges, hogy a gyermek bizalmi légkörben érezhesse magát. Mozdulataink, ahogy hozzá megyünk, vagy megérintjük, ahogy megállunk mellette, tekintetünk, mosolyunk,

⁴ Véleményem és tapasztalatom szerint nagyon kevés az az eszköz, amit a tanárképzés pszichológia oktatás során ehhez kapunk. Évek kellene ahhoz, hogy a pályakezdő tanár rájöjjön, mekkora hatással lehet egy-egy növendékre. A pálya elején rendszerint a módszertani és adminisztrációs problémák sorozata, az ismeretlentől való félelem mellett erre jut a legkevesebb energia. Az az egy gyakorlati tanítási év valójában nem ad igazi segítséget a tanárképzésben résztvevő hallgatónak, hisz steril környezetben van, gyakorlatvezetője védőhálójaiban kísérletezhet, de mikor kilép a való életbe, hirtelen nem tudja alkalmazni a tanultakat. Sokkal erősebb és talán gyakorlat orientáltabb pszichológiai-lélektani, mentálhigiénés oktatásra lenne szükség a tanárképzés során.

vagy annak hiánya, viselkedésünk, öltözékünk, ápoltságunk olyan lehetőségeket közvetít, amik alapján a gyermek tájékozódik, kialakít egy képet tanára egyéniségéről. (TEÖKE 1994)

„Csak akkor hiteles és akkor van mondanivalója a másik ember számára, ha kiforrott értékrendje, világnézete, meggyőződése szerint él.”
(VERSÁNSZKY 2012. 7. o.)

Minden olyan szakmában, melyekben emberekkel foglalkozunk, az egyik legfontosabb saját magunk ismerete, hisz másokkal csak akkor tudunk igazán együtt dolgozni, ha magunkat ismerjük. Teöke gazdagon kifejti cikkében, hogy a fent említett dolgokkal hogyan hatunk a gyerekekre, mit olvashatnak ki belőlünk, és mi, pedagógusok is, mi mindent kiolvashatunk így a gyermekekből. De a legfontosabb, a szeretet. Ha a gyermek érzi, hogy szeretettel közelítünk felé, javát akarjuk, szárnyalhat. (TEÖKE 1994)

A zeneoktatásban rejlő személyiségfejlesztési lehetőségeket mindjobban ki kellene használni. A személyiségfejlesztés egyik eszköze a jutalmazás-büntetés. A jutalmazás során megerősítjük a növendék helyes megoldásait, legyen az mozgásbeli vagy zenei. Pozitív énkép alakul ki benne, a zenélés örömforrás lesz számára, inspiráló erőként jelenik meg. A büntetés során a negatív megerősítések felhalmozódhatnak, melyek hosszú távon az önértékelésre hátrányosan hatnak, sőt, a személyiség egészét tekintve kisebbrendűségi komplexushoz vezethetnek. Nem mindegy azonban, hogy a tanár hogyan jelenik meg a negatív visszajelzések során. Tekintély-e a gyermeknek, vagy a fiatal csak látszólag néz fel rá, esetleg már el is vesztette renoméját? Fontos a hibák javítása, ám nem mindegy, hogyan történik mindez. Ha megoldás, javítási lehetőségek nélkül csupán a rontott dolgokra koncentrálnunk, a fentebb leírt folyamat játszódhat le. Azonban, ha felkínálunk megoldási lehetőségeket a hibák javítására, a negatív megerősítés rögtön építő tényezővé válik. (LACZÓ 1988/5)

Sajnos a többségi társadalom számára a zenetanulás transzferhatása nem eléggé ismert. Nehézség még az oktatás maradi volta, melyet a zenetanárok is nehezen tudnak elengedni. A személyre szabott *élménypedagógia* nagy lehetőség a zenetanárok számára, hisz az egy tanár-egy diák felállású oktatás nagyon bensőséges viszonyt hozhat létre. Az is tény, mint már korábban is említettem, hogy az oktatásban résztvevő gyerekek nagy része nem lesz képzett zenész, de a későbbi koncertlátogató közönséget, majd gyermekeiket

zeneiskolába írató szülők alapját képviselhetik, illetve amatőr zenei együttesek tagjaivá és értékes kultúrát fogyasztókká válhatnak. A sajátos nevelési igényű gyerekek megjelenése – főleg a – hátrányos helyzetű térségekben új kihívást jelent a tanárok számára, hisz terápiás jellege is lehet a zenetanításnak. (KERTÉSZ 2015b)

Aktív befogadókká kell nevelnünk a növendékeket, hisz ez a folyamat az önismeretet erősíti, segíti az énkép kialakulását, és az önértékelés megvalósulását. Mivel figyeli magát, önreflexiós képességei, önfegyelme, döntési képessége és még számos képessége alakul ki, melyeket felnőttként kamatoztatni tud. (KERTÉSZ 2015b)

Az aktivizálás is egy fontos szempont a befogadásra nevelés folyamatában, hisz az érzelmek vonatkozásában megnyilatkozásra készíti a növendéket, és így megtapasztalja, hogy a zene érzelmeket közvetít. (KERTÉSZ 2015b)

Ha a növendék is akarja, amit mi szeretnénk, akkor nyert ügyünk van. Ennek elengedhetetlen eleme, hogy a gyermek tisztában van azzal, mit miért csinálunk. (HENZ 1970)

A közös élmény is növeli a befogadás hatását. Kognitív, személyes és speciális kompetenciák mellett fejlődik a szociális kompetencia is. (KERTÉSZ 2015b)

„Ha én nem hiszek a zenében, a gyerek meg fogja érezni rajtam.”

(BARTAI Ariadne in.: DOLINSZKY 2004 8. o.)

Ez az idézet remekül összefoglalja, hogyan kell egy zenetanárnak hozzáállnia a növendékekhez, az anyagválasztáshoz és az interpretációhoz.

A kognitív képességek tudatosítják a zenét tanulóban a különböző zenei történéseket, ennek segítségével gesztusokat játszik, a zenei tartalmak, formák világában képesek különbséget tenni, illetve megkeresni az összefüggéseket. (KERTÉSZ 2015b)

Saját magam is, és a fentiek alapján Starker János pedagógiájával azonosulni tudok, melyről egy interjúban beszélt:

„Pedagógiai alapelvem az, hogy meg kell indítani a növendékek „agyműködését”, segíteni kell nekik, hogy tisztában legyenek a különböző lehetőségekkel, a különféle játékmódokkal, azzal, hogy mi a funkciója a jobb kéznek, a bal kéznek, a fejnek, gyomornak, lábnak, mindennek. Ezek után, ha van zenei mondanivalójuk, képesek lesznek azt ezeken a technikai megoldásokon keresztül kifejezni, Más szóval az én tanítási módszerem inkább intellektuális, mint zenei.”

(STARKER János in.: VARGA, 1972, 226. o.)

A legátfogóbban a tanárokkal szembeni elvárásokat talán Strém Kálmán fogalmazta meg:

„Beszélgető partnereim... A fiatalok – úgy éreztem – a maximumot követelik, és szeretnék, ha tőlük is ezt várnák.

Nekik van igazuk. „

(STRÉM 1977 165. o.)

Mai világunkban továbbra is értéket kell közvetítenünk, csak megváltozott körülmények között, melyek a gazdaságban ill. egyéb környezeti tényezőkben álltak be. A személyre szabott tanítás, a tehetségfejlesztés

elengedhetetlen részei a tanári, zenetanári munkának. (MAGYAR Margit in.: RÉFI, 2022)

Kutatás ismertetése és elemzése

Kutatásom kezdetén az alábbi hipotéziseket fogalmaztam meg:

1. a különböző zenei intézménytípusokban más elvárásoknak kell megfelelnie egy pedagógusnak mind a növendékek, mind a szülők részéről
2. a különböző életkorban más elvárásoknak kell megfelelnie egy pedagógusnak mind a növendékek, mind a szülők részéről
3. mást vár el egy zenei pályára készülő, valamint egy nem zenei pályára készülő növendék és családja
4. az intézménynek jelentős szerepe van a tehetség kibontakoztatásában, de nem minden elvárásnak tud megfelelni
5. a zenetanárok tehetsége elősegíti a tanítványok tehetségének kibontakozását

A zeneiskolába járó 9 B tagozatos tanuló közül nyolccal készült el az interjú, egy diákot nagyon fiatalnak találtam a kérdőívhez (10 éves), így ő kimaradt a vizsgált növendékek közül. A nyolc fiatalból négy saját növendékem, mégsem érzem, hogy válaszaikban ez determináló tényezőként jelenne meg.

A zeneiskolához tartozó szülői gárdából egy kivételével minden családtól kaptam lehetőséget az interjúra, és általában egy szülő volt nyitott a válaszadásra. Nem nagyon feszegettük a kérdések konkretizálását, szerettem volna, ha az első reakciók jelennek meg, azokat tartom a legrelevánsabbnak.

A szakgimnáziumi tanulók közül mind a hatan az én növendékeim, de itt sem éreztem, hogy ez a tény befolyásolná őket a válaszadás őszinteségében.

A hozzájuk tartozó szülőknél is hasonló volt a helyzet – egy kivételével – mint a zeneiskolai szülőknél, leginkább a házaspárok egy tagja volt nyitott az interjúra. A hat diákhoz tartozóan öt interjút sikerült abszolválnom, így azokat fogom kielemezni.

Mind a gyerekek, mind a szülők azonos kérdéssort kaptak, hogy a két tanítási szint elvárásait a lehető legkönnyebben tudjam összehasonlítani.

Irányítottabb interjúk voltak a gyerekekkel, mint a szülőkkel, mivel egy-két kérdésnél éreztem némi értetlenséget, így válaszaik széleskörűbbek, mint a

szülőké. Minden gyermekkel előben tudtam interjút készíteni, a szülőkkal az online térbe szorultam.

A gyerekeknél a bevezető kérdések után kíváncsi voltam, mennyire vannak tisztában a feljük tanúsított elvárásokkal, majd az általuk elképzelt elvárásokat térképeztem fel. Ezt követően a tehetséghez kapcsolódóan tettem fel kérdéseket, melyben a kreativitás megélése is megjelent. Ezután a gyakorlás és a koncertezés során megélt flow élményre próbáltam választ kapni. A kérdések között a különböző tehetséggondozási eszközök megjelenését is vizsgáltam.

A szülői interjúkérdések hasonló vezérelv szerint lettek összeállítva, de ott elsősorban, mint külső szemlélők véleményére voltam kíváncsi.

B tagozatos zeneiskolás gyerekekkel készült interjúk elemzése

A nyolc interjú elkészítése során annak örültem a legjobban, hogy a számomra „idegen” gyermekek is nyitottan álltak hozzám, és a kérdésekre őszinte válaszokat adtak. Bár a megilletődöttség jelen volt a kérdezés során, hamar feloldódtak, és jó beszélgetések alakulhattak ki.

A B tagozatos gyerekek életkora nem feltétlenül fedi az évfolyami besorolást. Vannak, akik később kezdték tanulmányaikat, mint lehetett volna, vannak, akik pedig a tehetséggondozás évfolyamléptetés eszközével hamarabb kerültek magasabb évfolyamba, mint ahol életkoruk szerint tartanának.

A családi háttér tekintetében minden gyermek teljes családban él, egy esetet leszámítva egy vagy több testvér is jelen van, óvodás kortól egészen a dolgozóig elég széles skálán mozog a testvérek életkora.

A tanulmányi elvárások és a munkarend tekintetében minden gyerek tájékozott, bár elég szűkszavúan adtak ennek hangot, de ez betudható az interjú elején jelenlévő izgulásnak.

A nyolc gyermekből egy határozottan zenei pályára készül, egy még nem teljesen kötelezte el magát, a többiek hobbi szinten csellóznak.

Általánosságban elvárásaik a türelemre, a tanítani tudásra – tehát a módszertani felkészültségre – és a magasszintű szaktárgyi tudásra vonatkoznak. Egy gyerek fogalmazta meg, hogy a mai korban akarjon élni a pedagógus, ne a „bezzeg az én időmben” mentalitás jellemezze.

A zenei pálya iránti vonzódásra két gyermek válaszolt, őket a zene szépsége és az érzelmek kifejezésének lehetősége vonzza a zenei pálya felé. Mindketten szorgalmas, nagyon ambiciózus gyerekek, rendszeresen fellépnek az iskola különböző rendezvényein, regionális, országos és nemzetközi versenyeken is sikerrel szerepelnek. Úgy vélem, mindkét szempont nagyon jó kiinduló helyzet a zenei pályán való elinduláshoz, ezekre a fajta elköteleződésekre lehet a későbbiekben építeni, különösen, ha jó technikai alapokkal rendelkeznek a fiatalok, ami ebben a két esetben jelen van.

A jövőbeni középiskolai tanárral kapcsolatban a két zenei pályára készülő növendék az egyetemi tanulmányokra való felkészítést helyezte prioritásban a legelső helyre, illetve, hogy a tanár ne felejtse el, ők még gyerekek.

A többi hat gyermekből öt – és a „talán” fiatal – középiskola mellett is szívesen jár(na) csellózni. Van, aki már most középiskolás, és aktívan részt vesz nemcsak a cselló órákon, hanem az egyéb iskolai elfoglaltságokon is.

A fiatalok nagyon jól átlátják az iskola szerepét a tehetséggondozásban. Előkerült a hangszer kérdés, mely igen fontos tényezője a zeneiskolai oktatásnak. Hála a régen kialakult rendszernek, iskolánk rendelkezik megfelelő hangszerállománnyal és tartozékaikkal, így a gyermekeknek nem kell csellót vásárolniuk ahhoz, hogy hangszert tanulhassanak. Ebből a szempontból előnyben vagyunk a zongoristákkal szemben. A zenei tájékozottság megadásának lehetőségét a zeneiskolában látja egy válaszadóm, illetve a versenyekre való eljutás lehetőségét emelték még ki ketten.

A tanár segítő szerepét már egyszerűbben fogalmazták meg, „*mindent megtesz*” jellegű válaszból érkezett a legtöbb. Egy, számomra nagyon fontos válasz is érkezett, mégpedig a „*sokat beszélget velem...*” Úgy gondolom, személyiségfejlesztés, de egy közös munka sem működhet anélkül, hogy megismerjük a ránk bízott tanulókat. Ehhez viszont beszélgetni kell. A hangszeres oktatás egyik nagy kiváltsága az egy gyerek – egy tanár felállás. Ez teszi lehetővé, hogy a fiatal megnyíljon, beszéljen az őt foglalkoztató dolgokról. Sokszor nem is megoldást várnak, csak jól esik elmondani, mi minden történik velük, mi minden foglalkoztatja őket, milyen dolgot írtak, az hogyan sikerült. Ezek a pár perces – néha sokkal több – beszélgetések mélyítik a tanár-diák kapcsolatot, a bizalmat, mely a közös munka elengedhetetlen része.

A „*mit tehetne még...*” kérdésekre igazából a gyerekek nagy része nem tudott mit válaszolni. Ezt szerintem a nem zenei pályára történő irányultság,

illetve talán a tanárok kényelmessége okozza. Egy válasz érkezett a szolfézs oktatás kritikájával, egy pedig lehetőséget szeretne akár zeneművészeti karon tanító tanárokkal kurzuson részt venni. Mindkettő jogos igény, az utóbbi talán könnyebben megvalósítható, bár anyagi oldalról determinálva vagyunk.

Az otthoni gyakorláshoz egyöntetűen elegendőnek érzik a diákok az információt, amit tanáruktól kapnak. A gyakorlás során átélt flow állapotra vonatkozó kérdésre is leginkább az igen válasz érkezett. Ugyanakkor megállapítható az is, hogy az új művek megtanulásakor nehezebben érik el a flow állapotot, mint akkor, mikor már jól megy a darab, és nem kell bogarászni vele.

A hangverseny helyzet már más képet mutat. A fiatalok egy része izgul, emiatt nem is kerül flow állapotba, egy része ugyan átéli a flowt, de hamar kiesik belőle egy külső tényező hatására, ketten ugyan észreveszik az apró zavaró tényezőket, de kizárják őket, és ketten pedig észre sem veszik ezeket. Így kimondható, nyolc gyerekből ketten élik meg igazán koncertezés közben a flow állapotot. Ez egy kicsit ijesztő számomra. Bár hozzá kell tenni, a fiatalok a kiskamasz életkorban vannak, amikor amúgy is sok minden zajlik bennük, sokkal több feszültséggel vannak tele, így ez annyira nem meglepő, mégis az ember azt várná, hogy egy zenemű előadása flow élményt okoz. Szerintem ennek egy másik oka, hogy a fiatalok nagyon leterheltek, nem tudnak annyi időt a hangszer mellett eltölteni, mint annak idején az én generációm, különösen, akik nem zenei pályára készülnek. Emiatt a biztos anyagtudás és hangszerkezelés nem annyira kidolgozott, és ez stressz-helyzetben előjön, emiatt nem tudnak teljesen ellazulni, és a játszott anyagra koncentrálni.

Sok fiatal szülője zenei előképzettséggel rendelkezik, így tudnak segíteni a diákoknak akár ritmikai, akár intonációs problémákról van szó. Első szűrőként is megjelennek a szülők, koncertre készülve a legtöbb fiatal előjátssza szüleinek a tanult darabot, így is gyakorolva a hangverseny szituációt.

A tehetség alkotóelemei közül a kreativitásra kérdeztem rá. A legtöbb gyerek egyszerű, rövid választ adott, miszerint meg tudja élni kreativitását, van, aki a csellózásban, vagy a zene más területén, de van olyan gyerek is, aki egyéb művészeti ágban (is) megéli kreativitását, illetve érkezett két válasz a zenei területtől teljesen függetlenül is.

A kritikus gondolkodásnál egy kivételével minden gyerek igyekszik figyelni magát gyakorlás közben, és egyfajta önkontrollt gyakorolni. A fiatalok

értelmezésében a kritikus gondolkodás – egy kivételével – kimerült a hibák észrevételénél, de ez szerintem életkorukból is adódik.

A tanárok tehetsége felszabadító, inspiráló, példaértékű a fiatalok számára, tiszteletet ébreszt bennük. Az iskola és a tanárok elég ingergazdag környezetet biztosítanak a diákoknak a csellista növendékek szerint. Mivel legtöbbjük nem is zenei pályára készül, úgy gondolom, az iskola – és kollégáim is – mindent megtesznek, hogy a gyerekekben lévő tehetség szakmai szempontok alapján is a legmagasabb szinten válhasson talentummá.

Egy-egy gyerek lát különbséget a barátai és közte, van, aki a zeneiskolába járás hatásának tudja be, van, aki erről teljesen nincs meggyőződve. Vannak, akik ezen még igazából nem gondolkodtak el, és van, aki érez különbséget, de igazán nem tudja megfogalmazni. Véleményem szerint – látva a gyerekek korösszetételét – teljesen releváns. A későbbiekben összehasonlítom a szakiskolás növendékek válaszait a zeneiskolás növendékekével, ott majd jobban érződik a különbség, ami egyrészt az életkor miatt is adódik, másrészt a környezet függvénye is.

Viszonylag demokratikus a darabkijelölés, az esetek nagy részében több alternatívát is felkínálunk a diákoknak, amikből a számukra legjobban tetsző darabot tanítjuk. Egy-egy eset van – leginkább a zenei pályára készülőknel –, hogy nem kérdezzük meg véleményüket, egyszerűen megtanítjuk azt a darabot, amit úgy véljük, a fejlődés szempontjából a legideálisabb.

Az általam megkérdezett gyerekek elég zárkózottak, idegen fiatalokkal szinte egyáltalán nem létesítenek kapcsolatot, azokkal is nagyon óvatosan, akikkel egyébként egy intézménybe járnak. A zenei táborok 2 esetben jelentek meg, mindketten nagyon pozitívan nyilatkoztak róluk.

Összességében elmondható a zeneiskolás B tagozatos csellista gyerekek véleménye alapján, hogy mind az iskola, mind a zenetanár jól teljesít a tehetséggondozás területén. A vizsgált gyerekek töredéke kíván zenei pályára menni, így az, amit az iskola képvisel, teljesen megállja a helyét, olyan környezetet teremtve, ahol a diákok megélhetik kreativitásukat, biztonságban érezhetik magukat, zenei tehetségüket fejleszthetik.

B tagozatos zeneiskolás gyerekek szüleivel készült interjúk elemzése

A szülőkkel készült interjúk általános kérdéseiből kiderül, hogy a szülők érettségivel – 2 szülő, ebből egy szakmával is – főiskolai végzettséggel – 2 szülő – vagy egyetemi diplomával – 3 szülő – rendelkeznek.

A gyermekek számát tekintve általában két gyermeket nevelnek együtt a szülők – 5 esetben –, egy-egy családnál olvasható 1, illetve 3 gyermek nevelése. A két gyermeket nevelő szülőknél egy kivétellel mindkét gyermek jár(t) zeneiskolába. A három gyermeket nevelő szülők esetében az interjúban résztvevő gyermek az egyetlen, aki zeneiskolába jár. Az egy gyermeket nevelő szülők esetében nem releváns a kérdés.

A munkarendet a szülők ismerik, beépítik mindennapjaikba, sőt, egy esetben a család teljes délutáni napirendjét a gyermek zeneiskolai elfoglaltságai határozzák meg, mivel vidéki településről járnak be a zeneiskolába. A szülői válaszok alapján egy határozottan a zenei pálya felé veszi útját, egy még nem döntötte el, a többiek nem zenei pályára készülnek.

Ez az adat egyfelől jó, másfelől nem. A zeneiskolai B tagozat egyik feladata, hogy felkészítse a gyermekeket a zenei pályára. Ez ebben a felállásban csak egy esetben valósul meg teljesen, a többieknél a B tagozat másik funkciója, a tehetséggondozás kerül előtérbe.

Ez a fajta megoszlás magával vonzza a tanárokkal szembeni elvárások különbözőségét is. Először a nem zenei pályára készülő gyermekek szüleinek válaszait elemzem. A válaszok egy része inkább a zenélés örömére, semmint a szakmai fejlesztésre helyezte a hangsúlyt. Egy esetben jelent meg az az igény, hogy ugyanúgy kezelje, mintha zenei pályára készülne. Ez számomra nagyon érdekes volt a többi választ nézve. Igény van a tanárral szemben a maximalizmusra – nem csak a gyermekkel, hanem önmagával szemben is. A belső tulajdonságok – kedvesség, empátia – mellett a kapcsolattartás rendszeressége is fontos a szülő(k) számára. Mindezek mellett megjelenik a szakmai alkalmasság is.

A „talán” kategóriába tartozó szülő válaszolt mindkét elvárással kapcsolatos kérdésemre. Ha gyermeke nem lesz csellista, akkor

„Minél több zenei élmény megélésével, közös muzsikálás lehetőségével (kamara, zenekar) tartsa fent érdeklődését az aktív zenélés tekintetében.”

Ha viszont zenei pályára készül, a különböző tehetséggondozási feladatokon túl

„Hangszerttechnikai és zenei fejlesztő gyakorlataival a pillanatnak élni képes, zavartalan csellójáték megéléséhez vezesse őt útján.”

A zenei pályára készülő gyermek szülője számára a legfontosabb a szakmai fejlődés biztosítása, és erősítse a már meglévő elhivatottságot.

A szülők kicsit lágyabban fogalmazzák az általános elvárások során. Nagyvonalakban minden pozitív dolgot elvárnak a magasan kvalifikáltságtól a türelmen keresztül nagyon széles a kép.

A gyermek tehetségének kibontakoztatása érdekében alapvetően teljesen elégedettek a szülők azzal, amit az iskola és a tanár tesz. Pár javaslat fogalmazódott meg a szülők részéről úgy, mint:

1. több közös óra az azonos szinten lévő gyermekeknek
2. több együtt zenélés a tanárral
3. alacsonyabb térítési díj
4. nagyobb óraszám
5. több fellépési lehetőség
6. pályázati lehetőségek figyelése
7. nyári tábor
8. irányított zenehallgatás

A nyári táborra már volt is javaslatom, de sajnos tanszaki szinten megbukott anyagi okokra hivatkozva. A 4. pontban megfogalmazott kérés nagyon is reális. A 3/2011-es NEFMI rendelet 805. oldalán található, hogy A tagozaton 2x30 perc a kötelező óra, B tagozaton 2x45 perc szerepel. Ahhoz, hogy igazi tehetséggondozási eszközökkel élhessünk (akár dúsítás, akár gyorsítás), magasabb óraszámra lenne szükség. Tehetséggondozás elnevezésű óra adható a pedagógusnak, de általános gyakorlat, hogy ezt a kötelező óraszámmon felül adják, így nem nagy lehetőség a tanár kezében.

A térítési díjakat a Fenntartó határozza meg, abba tudomásom szerint az intézménynek nincs beleszólása. Az összes többi javaslat teljesen korrekt, és

kivitelezhető, magam részéről be is fogom építeni gyakorlatomba, bár a több fellépési lehetőség megteremtése az iskolában működő nagygyűttesek programjai miatt elég nehézkes. Körülményes az iskolai teremfoglalás⁵ is, de igyekszem ezen elvárásoknak is eleget tenni.

Az otthoni gyakorlás során a szülők látják, hallják gyermekük fejlődését. Szinte minden gyerekről elmondható, hogy nehezen kezd bele a gyakorlásba, de amikor már belelendül a munkafolyamatba, élvezettel teszi azt. A nyugodt környezet biztosítása nagyban segíti, hogy a gyermekek flow állapotba kerüljenek gyakorlás során, erre minden szülő nagy figyelmet fordít.

A kreativitás meglétét elég eltérő módon fogalmazták meg a szülők. Mindenképpen elmondható a válaszok alapján, hogy a korábban említetteknek megfelelően a tehetségben a kreativitás megjelenik. Van olyan gyermek, aki teljesen a zenei oldalon éli meg kreativitását – kisebb darabokat komponál, vagy kisebb korában önfeledten improvizált –, ugyanakkor megjelennek az egyéb művészi tevékenységek is – fotózás, rajzolás – és egyéb irányai is a kreatív elfoglaltságoknak, melyeket különösebben nem részleteztek.

A kritikus gondolkodással kapcsolatban a szülők elsősorban a gyermek zenei életére, gyakorlására vonatkozóan adtak választ, amely összhangban van a gyermekek számára feltett kérdéssel, hogyan jelenik meg a kritikus gondolkodás a gyakorlásban. Mivel a legtöbb megkérdezett gyermek a kiskamasz korban van (5-9. évfolyamos fiatalok), erőteljesen megjelenik a kritika és az önkritika, ezt minden szülő egyaránt tapasztalja, és egészségesnek tartja. Munkám során igyekszem arra nevelni a fiatalokat, hogy hallgassák magukat, figyeljék, mit csinálnak, szép-e az adott hang, milyen a hang „aurája”. Örülök, hogy a szülők is látják ezt gyermekeikben, és hogy ez a fajta gondolkodás az élet más területén is megjelenik a fiataloknál.

A megkérdezett szülők mindegyike kiemelten fontosnak tartja a zenetanár tehetségét, mely előmozdítja a gyermek kibontakozását.

⁵ Annak ellenére, hogy iskolánk két hangversenyteremmel is rendelkezik, elég szűkösek a lehetőségek. Órarend szerint próbálnak az intézmény zenekarai és kórusai a nagytermekben, azokban az időpontokban lehetetlen hangversenyt tartani, A többi időpontért – főleg a délutáni intervallumban – harc folyik, időnként kompromisszumos megoldásokkal. Délelőtti időpontok lennének, de olyankor elég furcsa lenne hangversenyt tartani, bár a középiskolásoknál előfordul, de általában a „fordított” napon, mikor délelőtt vannak a zenei órák, így közönséget is tudunk hívni a hangversenyekre.

Ingergazdag környezet tekintetében a válaszokra az elmúlt két év pandémiás időszaka rányomja a bélyegét, de összességében elégedettek a szülők az iskola és a tanár által nyújtott lehetőségekkel.

A zenetanulás transzferhatásaira vonatkozó kérdésre nagyon szép megfogalmazásokat kaptam a szülőktől. Mindenki egyértelműen tapasztalja gyermekénél a zenetanulás pozitív hatásait.

„... a zene segíti a nyelvtanulást és a matematikai gondolkodást.

Szövegértése kiváló, rengeteget olvas. Könnyen tanul memoritereket. Társas kapcsolatait mélyen éli meg, érzékeny, jó szenzorokkal rendelkezik, észreveszi az apró érzelmi hullámokat is. Azt gondolom, hogy mindezek szoros kölcsönhatásban vannak a zenével, pozitív hozadéka van a zenetanulásnak.”

„Sokkal választékosabban beszél, más a hozzáállása bizonyos zenei témákhoz, kortársaihoz képest reálisabban gondolkodik.”

„Könnyebben szerepel, érzelmileg fejlődik, kifejezőképessége javul, összeszedettebb, koncentráltabb egy feladat teljesítésében.”

„Sokat segít a logikus gondolkodás és a memória fejlesztésében. Érzékennyé, kifejezőbbé teszi, gazdagítja a szókincset.”

„... Toleránsabb másokkal szemben.”

„Könnyebben tanul nyelvet, verseket. Fogékonyabb az ismeretek elsajátításában. Érzékenyebb a társainál.”

„A zenét tanuló gyermekek viselkedése lágyabb, szociális érzékenysége fejlettebb. Világszemléletük sokszor különleges megannyi érzelmi hatást tükrözve vissza.”

Az interjúkat kiértékelve úgy tudom összefoglalni a tapasztaltakat, hogy a zeneiskolai oktatás alapvetően jól megszerkesztett kereteket biztosít a gyermekek tehetségének kibontakoztatásához. A legnagyobb hiányosságot a hangversenyek számában látják a szülők, de mindenképp pozitívan élik meg gyermekük zenei tanulmányait, és mindent elkövetnek, hogy minél tovább megmaradhasson ez a fajta – elsősorban – kikapcsolódás és feltöltekezési lehetőség a fiatalok számára.

Szakgimnazista csellistákkal készült interjúk elemzése

A kérdéssor összeállítása során igyekeztem minél gyakorlatiasabb kérdéseket feltenni a diákoknak. A kérdések kidolgozásánál próbáltam úgy feltenni a kérdéseket, hogy azokra személyemtől függetlenül is tudjanak választ adni, vagy olyan megoldások születhessenek, melyekben inkább általánosabb válaszok születhetnek. Nekem nagy öröm volt elkészíteni az interjúkat. A fiatalok először meglepődtek egy-két kérdésnél, de szerintem igazán őszinte válaszok születtek.

Egy kivétellel minden növendékem teljes családban él, általában több testvérrel együtt, kiknek életkori megoszlása teljesen változó, az általános iskolától a dolgozóig elég széles a szórás. A tanulók mind megyeszékhely közeli településről származnak. Egy kivétellel senkinek sem zenész egy – vagy több szülője.

Két általános kérdés következett, hogy egy kicsit az interjúhelyzetben feloldódhassanak a fiatalok. Ezen kérdésekre általában rövid, velős válaszokat kaptam. A fiatalok tisztában vannak, hogy mit várnak el tőlük tanulmányaik során, bár nem nagyon részletezték. A különböző számonkérési formákat ismerik, időpontjairól leginkább a tőlem, vagy a szakmai tagozatosok osztályfőnöküktől tájékozódnak, a szakgimnáziumi munkaterv az iskola honlapján ugyan elérhető, de közvetlenül a diákok nem keresik. Hatból hat növendék csellistaként képzelel el a jövőjét.

Általánosságban kérdeztem rá, hogy mit várnak el egy pedagógustól. Az interjúk során külön kiemelttem, hogy a közismereti tanáraikra is gondoljanak a válaszadás során. A válaszokat két nagy csoportba lehet sorolni, az egyik inkább a tanárok személyiségére és a gyerekekkel való kapcsolatára helyezi a hangsúlyt, a másik inkább a szakmai tudásra. A következő táblázatban igyekeztem összefoglalni az elvárásokat.

Évfolyam	Elvárás
9. évfolyam (2 tanuló)	oldott légkör, feszültségmentes tanóra a tananyag személyessé tétele
10. évfolyam (1)	következetesség és a személyes tér

tanuló)	tiszteletben tartása
11. évfolyam (1 tanuló)	legjobb felkészítés, segítségnyújtás
I/13 (1 tanuló)	gondolkodásmód átadása
II/14 (1 tanuló)	felkészültség – a tanóra megtervezése

A szakgimnáziumi felvételit megelőző zeneiskolai felkészítő szakaszra azonos válaszok érkeztek, a tehetséggondozás eszközeivel éltek kollégáim, dúsították a tananyagot, több szereplési lehetőséget biztosítottak, emelték az óraszámot, illetve különböző konzultációs lehetőségeket, kurzusokat és versenyeket biztosítottak a tanulóknak.

A személyemet érintő kérdés során kicsit visszafogottabban válaszoltak a tanulók, de mindegyik válasz az egyetemi tanulmányokra való felkészítést említette az első helyen. Megjelent a bizalmi légkör, illetve utalás a korábbi, általános elvárásokat megfogalmazó kérdésre.

A tehetséggondozás témakörében tettem nagyobb utazást, igyekeztem feltérképezni, mit gondolnak a fiatalok, az iskola és főtárgy tanáruk mit tesz hozzá a tehetségük kibontakoztatásához. Ezt követően arra voltam kíváncsi, mit tehetnének még, hogy úgy érezzék, tehetségük kibontakoztatása jó kezekben van akár intézményi, akár tanári szinten. A következő táblázatban foglaltam össze a válaszokat.

Évf.	Mit tesz		Mit tehetne még	
	<i>iskola</i>	<i>tanár</i>	<i>iskola</i>	<i>tanár</i>
9. évf. (2 fő)	-közösség -több feladatot kap	-biztatás -több darab megtanítása	-több szereplési lehetőség -külföldi kurzus	-nincs -adhatna még nehezebb darabokat
10. évf. (1 fő)	közösség és	plusz órák, kurzusok és	mindent megtesz, amit	mindent megtesz

	fellépési lehetőségek	hangversenyek látogatása	lehet	
11. évf. (1 fő)	az iskolai tantárgyak	önálló munka fejlesztése	több fellépési lehetőség	több fellépési lehetőség
I/13. évf. (1 fő)	hozzászoktat a szereplések	a zene mögöttes tartalmának megismertetése	tanári koncerteken látni a személyes példájukat	semmit, megvan elégedve
II/14. évf. (1 fő)	mentorálás, támogató légkör	személyre szabott tananyag	több koncertlehetőség	alapvetően jó lehetőségeket biztosít

Ami számomra kiderül az összesített adatokból, hogy a koncertezés, a stresszhelyzettel való találkozás, és a stressz leküzdése a legfontosabb. Az elmúlt két év érzékenyen érintette a középiskolás diákokat, hisz gyakorlatilag teljesen be voltak zárva arra a pár négyzetméterre, amit a szobájuk jelent, társas kapcsolataik csak a kis mozaikokra szorultak, amit a különböző videokonferencia hívások során láttak egymásból és tanáraikból. A Covid-helyzet miatt rengeteg fellépési lehetőségtől estek el, ami nagyon megnehezíti számukra a színpadi létet. Pontosan ezért rendezek nem csak tanszaki hangversenyeket is, hanem közös órákat is a különböző vizsgák és meghallgatások előtt.

A másik dolog, amit következtetésként le tudok vonni az interjúkból, hogy a diákok inkább a tanárban keresik a tehetséggondozást, az iskola csak az intézményi keretet biztosítja.

A következő kérdés inkább lazító jelleggel került be a sorba, hogy a diákok kicsit megnyugodhassanak, ugyanakkor a flow élmény vizsgálatához elengedhetetlen. Ugyanis, ha a diák nem tudja, hogy mit és hogyan gyakoroljon, csak szenvedés lesz számára a gyakorlás, és nem éri el a flow állapotot. A diákok válaszai alapján megfelelő információt kapnak az adott darabok

gyakorlásához, egy diák emeli ki, hogy a munkafolyamat során felmerülő új problémákat nem mindig tudja megoldani magától, ebben szeretne fejlődni.

**A flow-ra irányuló kérdésekre adott válaszokat is táblázatban
összesítem:**

Évf.	Flow	
	<i>Gyakorlás során</i>	<i>Koncert közben</i>
9. évf.	-igen -igen	-legtöbbször -változó
10. évf.	igen	igen, de hamar kiesek belőle
11. évf.	akadnak olyan pillanatok	nagyon ritkán a túlzott izgulás miatt
I/13. évf.	igen	is-is, tanulom a zavaró dolgok kizárását
II/14. évf.	inkább tudatos gyakorlás van	ki tudom zárni a külső dolgokat

A flow átélése ebben az életkorban még nehezen kimutatható növendékeimnél. A gyakorlás egyelőre még küzdelmi szinten van, a folyamatos újabb technikai ismeretek és kihívások még nem teszik lehetővé a teljes megfélekezést. Véleményem szerint az intézménytípusra jellemző kettős terhelés miatt azok a diákok, akik mindkét részen (közismeret és szakma) egyaránt meg akarnak felelni, és nem csak a minimum szintet teljesíteni, ritkábban élik át a flow-t.

Nagyon tetszett a fiatalok válasza a szülők támogatását kérdezve. A legtöbb válasz a „*Békén hagynak...*”. Gyönyörűen kirajzolódik az, amit Vekerdy mondott a kamaszokra, hogy ki kellene rájuk írni: átalakítás miatt

zárva. Kaptam azért olyan választ is, melyben a szülők támogató és biztató szerepe is megjelent.

A kreativitásra vonatkozó kérdésre három esetben (9., I/13., II/14. évf.) elég egyszerű, igen válasz érkezett. Egy diák (10. évf.) érzi úgy, hogy lenne benne kreativitás, de azt egyelőre nem tudja a felszínre hozni. Egy válasz érkezett más területen megélt kreativitásról (9. évf.) és egy elég komplex improvizálással összekötött zenei kreativitásról (10. évf.). Véleményem szerint az iskolának nagyobb hangsúlyt kellene az improvizáció tanítására fektetni. Akár tantervi szinten is be lehetne emelni a tantárgyak közé, de workshopok módján is. Ez a lehetőség csak egy a sok közül, ami segítené a diákok zenei kreativitásának felszínre hozatalát. Ebben sajnos én nem tudok segíteni, bennem sem alakult ki az improvizálás képessége. Emellett akár projekt hétben gondolkodva összművészeti alkotásokat is össze lehetne hozni, melyek szintén segítenének a kreatív energiák felszínre törését.

A kritikus gondolkodás fejlesztésére vonatkozó kérdésre kaptam a legszínesebb válaszokat. A 9. évfolyamos növendékek elsősorban magukkal szemben felállított kritikus gondolkodásról beszéltek. A 10. évfolyam diák már több szempontból elemezte magában a helyzetet. Zenei oldalon jobban megtalálja a kritikus gondolkodás lehetőségét, míg a közismereti tanárok egy része – ha esetleg prezentációjukban hiba van – köszönettel veszik az észrevételeket, de vannak olyan kollégák is, akik elzárkóznak ez elől. 11. évfolyamos növendékem is inkább önmagával való kritikus gondolkodásról számolt be. Az I/13-as évfolyamú tanuló a különböző felvételek meghallgatása közben észlelte magán a kritikus gondolkodást, már az előadók nem minden megoldását fogadja el abszolútnak, hanem keresi, ki, mit és hogyan fejez ki hangszerén. A II/14. évfolyamú diák kettős mércét állított fel. Egyfelől szereti, ha van olyan tanára, aki szabadon engedi, ugyanakkor fontosnak tartja, legyenek olyan tanárok is, akik megmondják: ez így van, fogadd el. Úgy érzem, oktatásunknak még van hova fejlődnie ebből a szempontból. Én magam igyekszem nem abszolút információkat átadni, hanem inkább szakmailag megalapozott lehetőségeket felvázolni, amiből a diák választhat.

Gyakorlás során a diákok egyöntetűen igyekeznek hallgatni magukat, és kritikusan figyelni munkájukat. Életkori sajátosság, hogy időnként túlzásba esnek, de ez majd az évek alatt letisztul minden növendéknél.

A válaszok alapján a diákokat inspirálja tanáraik tehetsége, elérendő célt mutat számukra, ugyanakkor – nem a fő hangszeren – előfordul, hogy kisebb frusztrációt okoz, de ez nem tűnik tartósnak.

Az ingergazdag környezet biztosítása szempontjából van még mit fejlődünk. Sajnos – tapasztalataim szerint – leginkább anyagi okai vannak, ami miatt kurzusokat nem tudunk megfelelő számban tartani. Bár nem nagy intézmény a Kodály szakgimnáziumi része, mégis sok tanszak van, ahol szeretnének évente legalább egy kurzust tartani, így vezetőinknek szükséges korlátozni a különböző események számát. Annak az évi egy kurzusnak is nagyon örülünk, számomra is inspirálóan hatnak. A hangversenyek szervezése szempontjából több összefogás is megvalósult, az új növendékek elsős hangversenyen mutatják be tudásukat, sok osztályfőnök rendez osztályhangversenyt, illetve tanszakunk is szervez közös hangversenyt, melyen a tanszakhoz tartozó hangszeres diákok mutatják be tudásukat. Sajnos külső területen elég nehéz koncertet szervezni, de figyelembe véve az igényeket, igyekszem majd ennek eleget tenni. A Kodály Filharmónia Debrecen jóvoltából a középiskolás növendékeknek van lehetőségük az együttes hangversenyeire diákigazolvány felmutatása mellett elmenni, amit sokan ki is használnak.

Nagyon érdekes a kortársakkal való különbség. Az alábbi táblázatból kitűnik, hogy a külön világ, amiben egy zeneművészeti szakgimnázium tanulója él, mennyire különbözik egy általános gimnáziumba járóétól. Mivel sokan messziről jönnek, hamarabb fel kell nőniük bizonyos feladatokhoz, gondolva a pénzbeosztásra, vagy az önellátás megszervezésére. A kettős terhelés miatt az időbeosztás kulcsfontosságú, ezt egy általános gimnáziumi diáknak nem kell annyira komolyan vennie. A mentális egészség egy válasznál jelentkezett 10. évfolyamon. Érdekes, hogy ez csak nála jelenik meg, pedig ez a téma elég sűrűn előkerül a főtárgy órákon is. Szerettem igénybe venni a segítő szakmák szolgáltatásait, de valljuk be, igazán nem tud működni az iskolapszichológusi rendszer a mai felállásban. A diákok beszámolóí szerint az iskolapszichológus csak heti 30 percet tud foglalkozni egy-egy diákkal, ami nagyon kevés lehet. Sokan pont amiatt nem keresik fel, mert csak sokára kapnának időpontot, és keveslik a rájuk fordított időt. Ezen tények miatt gondolkodom erősen a mentálhigiénés és coach szakvizsgák elvégzésén.

Évfolya m	Különbség nem zenész barátokkal
----------------------	--

9. évf.	napirendben éreznek különbséget elsősorban mindketten, illetve egyikőjük az érzelmek megélésében
10. évf.	mentálisan erősebbnek érzi magát, bár az időbeosztás miatt nem is lenne ideje agyalni problémáin, ugyanakkor felnőttebbnek érzi magát a kollégiumi élet miatt
11. évf.	időbeosztás képessége jobb
I/13. évf.	érzékenyebb, gazdagabb a szókincse
II/14. évf.	ezen még nem gondolkodott

Fontosnak tartom szakgimnáziumban is a zenetanulás személyiségfejlesztő hatását vizsgálni. Bár elég szűk a vizsgálható fiatalok száma, vannak, akik csak féléve tanulnak nálam, így az információk nem feltétlenül a legrelevánsabbak, de egyfajta képet kaphatunk a fiatalokban végbemenő változásokról.

Évf.	Személyiségfejlődési változás
9. évf.	-magabiztosság és kitartás -sokkal többet foglalkozik a zenével, olyan emberek veszik körül, akik szintén ebben vannak
10. évf.	nyitottság
11. évf.	nyitottság
I/13. évf.	tisztelet
II/14. évf.	magabiztosság

Szerintem nagyon fontos dolgokról kapunk képet, ami általában a középiskolás korosztályt illeti. A magabiztosság és a nyitottság ebben a korban

veszélyes is lehet – gondoljunk csak a különböző zaklatási szituációkra akár online, akár a valós térben –, itt mégis úgy érezhetik a fiatalok, hogy biztonságban vannak, itt megnyílhatnak, és reális önképet, reális magabiztosságot tanulhatnak.

Utolsó kérdésem szintén az ingergazdag környezet témáját feszegeti, illetve a tehetségfejlesztés különböző módjaira kérdez rá, de olyan helyzetekben, amikor a fiatalok kilépnek komfortzónájukból, idegen környezetben próbálják feltalálni magukat, idegen környezetben mennyire tudnak megnyílni mások felé, mennyire nyitottak az új kapcsolatokra.

Hatból egy gyerek (9. évf.) nem járt még sosem zenei táborban, vagy versenyen. 9. évfolyam másik növendéke több versenyen is megfordult, de inkább a maga zárt világában létezett, nem nyitott mások felé, szemben a táborozással, ahol kiemelte, a közös zenélés, és új barátok szerzése mennyire jó volt. 10. évfolyamos diákunk ugyanezt mondta el a táborokról, versenyekről nem tett említést. Kurzusok szempontjából kiemelte, az a tömör munka, ami olyan helyzetekben folyik, nagyon inspirálóan hat rá. 11. évfolyamos tanulónk mindhárom helyzet hasznosságát fejezte ki, illetve a kamarazene jótékony hatását. I/13. évfolyamon a más hangszer elismerése volt a fő motívum, mert ő fúvós táborban volt vonósként jelen. II/14. évfolyamos diákunk a versenyeket inkább mint kamarazenei, vagy zenekari tag szerette, a kurzusokon a tanár személyiségét emelte ki, a táborokban pedig a nem szakmai közeg csapatépítő jellegét.

Hat növendékem középiskola előtti élete nagyban befolyásolja nyitottságukat, illetve talpraesettségüket. Azok a növendékek, akik már kiskorukban arra lettek szocializálva, hogy mindenféle jellegű rendezvényen ott vannak, táboroznak, sokkal nyitottabbak minden ingerre, mint az ebből a szempontból szegényebb múlttal rendelkezők. Azok a szakgimnazista növendékek, akik elég ingergazdag környezetben tanultak zeneiskolában, sokkal nyitottabbak minden ingerre, mint az ebből a szempontból szegényebb múlttal rendelkezők.

Szakgimnazista csellisták szüleivel készült interjúk elemzése

A szakgimnazisták szüleivel elég kevés kapcsolatom van, összehasonlítva a zeneiskolás növendékeim szüleivel. Sokan az ország másik felén élnek, vagy egyszerűen csak a középiskolai helyzet miatt nem velem tartják elsősorban a

kontaktot, hanem a gyermek osztályfőnökével. Ezért is volt izgalmas interjút készíteni a szülőkkel. Sajnos egy növendékemnél egy szülővel sem sikerült kapcsolatba lépnem, így a hat diákhoz tartozóan öt interjú készült el, egy esetben mindkét szülő részvételével.

Az öt szülőből egy zenész, egész pontosan csellótanár, emiatt beszélgetésünk sokszor teljesen szakmai irányba ment el, melyek részletezésétől az interjú legépelése során eltekintettem. Egy szülőt nagyon régóta ismerek, gyermekét kezdettől fogva én tanítom a hangszerre. A válaszoló szülők iskolai végzettségét tekintve két esetben érettségi, két esetben főiskolai és két esetben egyetemi diploma van. A válaszadóknál egy kivételével minden gyermek teljes családban él, egy vagy több testvér van jelen. Egy esetben a szülők korábbi házasságából vannak testvérek, de mivel nem élnek egy háztartásban növendékemmel és a megkérdezett szülőkkel, így a rájuk vonatkozó kérdéseket nem tartottam relevánsnak. Elmondható, hogy a zenei nevelés fontossága minden családban jelen van, a legtöbb testvér részesült zeneiskolai oktatásban, de nem a zenei pályát választották hivatásul. Két szülő nyilatkozott úgy, hogy nem foglalkozik a gordonka oktatás munkarendjével, ezért nem is keresi. A többiek megtalálják, át is olvassák, van, aki a gyerekekkel együtt év elején át is tekinti, hogy átfogó képe legyen a fiatalnak a rá váró feladatokkal kapcsolatban.

Minden gyermek csellista szeretne lenni, ezt a szülők is alátámasztották. A kérdés azért szerepel, mert volt olyan növendékem, aki középiskolai tanulmányai során úgy döntött, nem zenei pályán, hanem építészeti pályán folytatja tanulmányait, illetve az iskolából kerültek már ki orvosok, tanítók, óvodapedagógusok, de akár hangszeresből szolfézs-szakos hallgatóvá is avanszált növendék.

A tanárokkal szemben általános elvárásként a következő gondolatokat osztották meg velem a szülők:

- fejlesztés, támogatás, iránymutatás, bátorítás
- kamasz lélek ismerete
- mester-tanítvány viszonyban a személyre szabott oktatás
- megfelelő ismeretek átadása
- szakmai felkészültség, visszajelzés (a szülő felé is, amennyiben szükséges), pozitív motiváció, építő jellegű kritika, pontatlanságok azonnali javítása, igény szerinti korrepetálás, jó viszony kialakítása a tisztelet megőrzése mellett
- tehetséges és jól képzett legyen szakmájában

A főtárgy tanárral szembeni elvárásokból idéznék, fantasztikus válaszokat kaptam.

Elvárom, hogy a lehető legjobb oktatást nyújtsa, odafigyelve a gyerek fejlesztési igényeire, keresve a megmutatkozási lehetőségeket. Legyenek egy hullámhosszon. A felkészítésen túl, az esetleges szakmai mélypontokról mozdítsa el a gyermeket, bátorítsa, és legyen őszinte a szakmai előmenetelével kapcsolatos kérdésekben.

Nagy tudású, jó felkészültségű legyen, a mostani gyerekeknél nagyon fontos, hogy ne csak a régmúlt hatásait vegye figyelembe, ne ragadjon bele a századokba – számomra a barokk felülmúlhatatlan –, de a gyerekek nagyon szereti a modernebbet is, haladjon a korrallal, megértő legyen, pedagógiailag is nagyon felkészült legyen.

Hogy átsegítse a technikai nehézségeken, a zene szeretetét megtartva benne

Mindazon tananyagi elvárás megtanítása időben, ami a felsőfokú oktatásba sikeres bejutásnak a feltétele. A lehetőségekhez mérten a legtöbb fellépési lehetőséget, versenyen indítani a gyereket. Javaslatok a felsőfokú oktatásba bekerüléshez, mely tanárokat érdemes megkeresni, segíteni a gyermeket ezek elindulásában. (...) Abban, az esetben, ha úgy látja, hogy a gyerek nem való mégsem a zenei pályára, akkor ezt velem, mint szülővel, és a gyermekkel megbeszélni a későbbi esetleges váratlan helyzet időben történő megoldására.

Tanítási szintjén magabiztos legyen, rá merjem bízni a gyereket, mert ő tapasztalatlan, nem ismeri az irányokat, terelgetni kell, a tanár jártas ezeknek a dolgoknak az átadásában.

Pozitív visszajelzésként élem meg, hogy a szülők – annak ellenére, hogy a legtöbb diák keveset van otthon – látják gyermekük fejlődését, érzik az iskola támogató légkörét, bár sokszor nagyon megterhelő egyszerre gyakorlatilag két iskolában maximálisan megfelelni, a szülők látják, hogy alapvetően a gyermekek tehetségének kibontakoztatása, a közösség építése és a biztonságos tér megteremtése a fontos. A szülők igyekeznek a lehető legnyugodtabb környezetet biztosítani a fiatalok számára az otthoni gyakorlás során. Ezt a

digitális oktatás során magam is tapasztaltam. Minden növendékemnek megvolt a maga helye, ahol egyedül, nyugodtan tudott órára jönni. Ezek mellett a legtöbb támogatást anyagi szinten adják meg gyermekeiknek – hangszer, tartozékok, kották, kurzusok, és a vidéki tanulás finanszírozása kollégiumban. Ezen nagyon fontos dolgok mellett a biztonságérzetet és a „számíthatsz rám” attitűdöt jelölték még meg a szülők, mint a támogatás eszközét.

Nagyon jók a kurzus és hangverseny lehetőségek, lehetne mindenből még több. Hála a Kodály Filharmónia Debrecen támogatásának, a diákigazolvány felmutatásával növendékeink könnyen bejuthatnak a különböző koncertekre, így az ingergazdag környezet megteremtése megvalósulhat.

Az elkészült interjúk elemzése során határozottan látszik, hogy a tehetség fontos része a kreativitás. Van, aki főz, köt, horgol, vagy teljesen más zenei világban létezik, mint amit élete céljául választott. Ahogy megismertem én is őket, mindenkiben egy életigenlő, életet élvező fiatalot látok, akik szeretnék teljesen megélni a mindennapokat.

A kritikus gondolkodás jelen van a fiataloknál. Ebben az életkorban már nagyon eltérő lelki érettségi szinten vannak, van, aki reálisabban látja a helyzeteket, van, akit a kritikus gondolkodás visszavet, van, aki szembe mer menni a „felsőbb hatalomnak”. Ezek nagyon jó dolgok. Az iskola jellegéből adódóan van egy átmenet a tanítás stílusában. 9. évfolyamban még nagyon fogni kell a kezüket, még nagyon szájbarágósan kell tanítani, de ahogy haladunk előre az évek során, muszáj ezt a fajta jelleget elengedni, egyre önállóbbá engedni őket úgy, hogy tudják vállalni a felelősséget, ha valamit nem úgy végeznek el, ahogyan kellene. Egy egyetemi oktatás során már nem fognak mindent készen elébük rakni, erre kell felkészíteni őket, ennek pedig elengedhetetlen része a kritikus gondolkodás.

A tanárok tehetsége – mint ahogy a zeneiskolások esetében is láttuk – nagyon nagy befolyásoló erővel bír. Nagyon örülök annak, hogy inspirálóan hatok, hatunk a fiatalokra úgy, hogy nem a színpadon élem leginkább az életem, sőt, a covid miatt az utóbbi három évben nem álltam – ültem – színpadon, de amit hallanak tőlem órán, az inspirálja őket.

Összességében itt is elmondható a szülők részéről, hogy az intézmény betölti a funkcióját mind a tehetség kibontakoztatásában, mind az ingergazdag környezet biztosításában. A szülői elvárásoknak az iskola – és a válaszok alapján – a tanárok is megfelelnek.

Összegzés

Elég sok aspektusból esett szó dolgozatomban a tanárokkal, zenetanárokkal szembeni elvárásokról.

Amint azt a szakirodalomban láthattuk, a tehetség két építőköve az intelligencia és a kreativitás. Az intelligencia vizsgálata során láthattuk, hogy a különböző ingerekre adott válaszok gyorsaságát és változatosságát is érthetjük alatta. Az interjúk során kiderült, hogy a zenével foglalkozó fiatalok, akár zeneiskolások, akár szakgimnazisták, másabb ingerekre válaszolnak, mint a zeneiskolában nem tanulók vagy általános gimnáziumba járók. A kreativitás mindkét vizsgált csoportnál jelen van, de eltérő módon élik meg. Találkozhattunk kézművesekkel, sportolókkal, videójáték használókkal, és mindenhol megjelent a kreativitás megélése. Azonban jelen vannak azok a fiatalok is – elsősorban a szakgimnáziumban tanulók között – akik a különböző zenei tevékenységekben élik meg kreativitásukat, legyen az improvizáció, vagy könnyűzenei formációban való közreműködés.

A környezeti hatások vizsgálata során először a társadalmi háttérrel vettem górcső alá. Kiviláglott az interjúkból – elsősorban a szülőkkel való beszélgetés során – hogy a Covid okozta megváltozott élethelyzet érzékenyen érintette a művészetoktatást, sok fellépési lehetőség elmaradt, egy általános bizonytalanság volt jelen az emberekben. A digitális oktatás megpróbálta átlendíteni ezt a különleges és nem várt élethelyzetet, és annak ellenére, hogy nagyon sok használható elemet lehetett megismerni és alkalmazni, a művészetoktatásban nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Újra kinyíltak a lehetőségek, és az anyagi források lehetőségeihez mérten igyekszünk pótolni a kiesett élményeket.

A családi háttérrel vizsgálva az interjúkból kiderült, a szülők támogató háttérrel adnak a fiataloknak nemcsak anyagilag – ez is elsősorban a szakgimnáziumban tanulók számára releváns – hanem érzelmileg is, és a nyugodt környezet biztosításával, melyben a tanulók flow élményt élhetnek át a gyakorlás során, ugyanakkor stresszhelyzetet is adhatnak, mikor a diákok a családi fészkek melegében adják elő darabjaikat első szűrőként a különböző színpadi szituációk előtt.

Az iskola szerepét pozícionálva láthattuk, alapvetően elégedettek mind a szülők, mind a növendékek a kínált lehetőségekkel, kicsit több szereplési lehetőséget szeretnének.

A kortársak szerepéről elég kevés szó esett. Elsősorban a szakgimnáziumi tanulóknál és szüleiknél került előtérbe. Mindkét esetben az olvasható ki, hogy ez a kicsiny, zárt világ, amiben a fiatalok léteznek, inspirálja őket, és biztonságos légkört ad. Az, hogy olyan fiatalokkal veszik körül magukat, akik ugyanazt a nyelvet beszélik, ugyanazokkal a nehézségekkel küszködnek, hasonló szituációkba kerülnek, megkönnyíti a reziliencia kialakulását, és mentesíti a diákokat az „egyedül vagyok a világban” érzéstől.

A tanárokkal szemben elsősorban a szakmai felkészültség az, ami világos és egyértelmű elvárás mind a diákok, mind a szülők részéről. Kiderült az is, hogy a tanár személyisége is egy nagyon fontos tényező. A legtöbb diákomat más tanároktól vettem át – egyrészt maga a szakgimnáziumi képzés ezt indikálja, másrészt a zeneiskolai intézményegységben is vannak változások a nyugdíj korhatár elérése, illetve a családok gyermekvállalása okán – így első kézből tapasztalom, milyen az, amikor egy fiatalnak egy teljesen más személyiségű tanárnál kell tanulnia, mint amilyen az előtte levő volt. Az, hogy egy diák élvezze a muzsikálást nagyban múlik azon, hogy tanára is élvezze-e azt. Többek között így tudja motiválni az egyre magasabbra tett lécek átugrására.

A dolgozatban megfogalmazott hipotéziseimre a kutatás során az alábbi válaszokat találtam.

Első feltevés az volt, hogy *a különböző intézménytípusokban más elvárásoknak kell megfelelnie egy pedagógusnak* mind a növendékek, mind a szülők részéről. Míg a zeneiskolás gyerekeknél és szüleiknél a szakmaiság mellett az emberi tényezők – empátia, zenei élmények megadása – is megjelentek, addig a szakgimnazista fiataloknál és szüleiknél egyértelműen pályaaorientált elvárások fogalmazódtak meg, így ez a feltevés beigazolódtott a kutatás során.

Második feltevés az *életkorhoz kötötte az elvárásokat*. Ez a feltevés megdőlt, szinte minden gyereknél kiviláglott mind a szakmaiság iránti, mind az emberi kapcsolatban rejlő lehetőségek iránti elvárás. Nem lehet szétválasztani különböző korosztályokra az elvárásokat, maximum hangsúlybeli eltolódások lehetnek, de ez nem csak életkortól, hanem az aktuális élethelyzettől is függ.

Harmadik feltevés elsősorban a zeneiskolás növendékekénél lett releváns, mert a *zenei pályára készülő eltérő elvárásait feltételezi*. A szakgimnáziumi növendékek mindegyike zenei pályán szeretné folytatni tanulmányait jelen állapot szerint, így abban a vizsgált csoportban nem releváns

a feltételezésem. Túl nagy merítési lehetőségem nem volt a kutatás során, de kimondható, hogy a zenei pályára készülő növendék(ek) mást várnak el, mint azok, akik hobbizenészként szeretnék tanulmányaikat folytatni. A szülők esetében nem ilyen széles a kontraszt, a szakmaiság és az emberi tényezők egyaránt jelen vannak akár zenei pályára készül a gyermek, akár nem.

Negyedik feltételezésem, hogy *az intézménynek jelentős szerepe van a tehetség kibontakoztatásában, de nem minden elvárásnak tud megfelelni.* A válaszokból látszik, hogy a zeneiskolások és szüleik alapvetően elégedettek az intézmény nyújtotta lehetőségekkel, a szakgimnáziumi tanulók sokkal többet várnának el, de azokra anyagi okok, illetve az intézményi programok zsúfoltsága miatt elég kevés lehetőség van. A szülők részéről is érkeztek kritikus megfogalmazások az intézménnyel szemben. Ez a feltételezésem is beigazolódott az interjúk alapján.

Utolsó feltételezésem szerint *a zenetanárok tehetsége segíti a tanítványok tehetségének kibontakozását.* Ez a feltételezésem egyértelmű megerősítést nyert mind a diákok, mind a szülők részéről, akár zeneiskolásokról, akár szakgimnazistákról van szó.

Ami dolgozatom konklúziójaként megfogalmazható az az, hogy mindkét szintű zeneoktatási profil egy jól szerkesztett keretet biztosít a magyar diákok számára, hogy tehetségüket felfedezhessék, kibontakoztathassák, talentummá válhassanak. Bár nagyon sok, különböző irányból érkező nyomásnak kell megfelelnie mind a diákoknak, mind a tanároknak, mind a szülőknek, közös erővel a fiatalok tehetségét talentummá válthatjuk ezen kereteken belül.

Egy nemrég felfedezett idézettel szeretném zárni a dolgozatomat. Kicsit kihívó a hasonlat, ami az idézetben szerepel, de szerintem elég jól leírja a tanárokkal szembeni elvárásokat. Ettől függetlenül nem cserélném el ezt a hivatást.

„Ha ma valaki a jogszabályok alapján készítené el egy pedagógus valódi munkaköri leírását, akkor az lényegében megegyezne Jézus Krisztus munkaköri leírásával. Tehát szociológiai értelemben egy megváltó bontakozik ki előttünk. Néhány elemet felvillantok ebből: a pedagógus élő lexikon, aki tudást ad át; professzionális vállalati tréner, aki otthonosan mozog a készségfejlesztés világában; rejtett informatikus; minőségfejlesztési tanácsadó, belső tanácsadó; menedzser; emellett a lélek mérnöke, tehát a gyerekek sebeit gyógyítja, és elkötelezett reformpedagógus, tehát gyermekközpontúan él és gondolkodik. Ezenkívül gyermekmegőrző, gyermekkísérő, szociálpolitikai munkatárs.”

(SETÉNYI, 2004)

Irodalomjegyzék:

ATKINSON & HILGARD: *Pszichológia* (Osiris Kiadó, Budapest, 2005)

ÁBRAHÁM Mariann: *Schweitzer Katalin születésnapjára köszöntés I. A zenei tehetségről.* Ábrahám Mariann beszélget Schweitzer Katalin zongoraművész- tanárral (Parlando 2012/1)

BALOGH Gábor dr.: *Tehetséggondozás, -menedzsment, -áramlás* (Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar, Pécs 2021)

CZEIZEL Endre: *Sors és tehetség* (Budapest, Urbius Könyvkiadó, 2004)

CSÍKSZENTMIHÁLYI Mihály: *Kreativitás. A flow és a felfedezés, avagy a találékonyság pszichológiája* (Budapest, Akadémiai Kiadó, 2009)

DÁVID Mária: *A tehetség természete és támogatási igényei* in.: Gefferth Éva szerk.: *Mentorálás a tehetséggondozásban* (Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége, 2014)

DE BONO, E.: *Lateral thinking: creativity step by step* (Harper & Row 1970)

DOLINSZKY Miklós: *Időrengés* (Osiris Kiadó, Budapest, 2004)

DÚRÓ Zsuzsa, dr.: *A pedagógus mint tehetségmentor* (Tehetség XXIV. évf. 2016/1)

GEMBRIS, H.: *The development of musical ability.* (In Colwell, R. – Rochardson, C. (eds): *The New Handbook of Research on Music Teaching and Learning.* Oxford University Press, New York, 2002, 487-509. o. in: TURMEZEYNÉ Heller Erika: *A zenei tehetség felismerése és fejlesztése* Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége, Budapest, 2010)

GYARMATHY Éva: *A tehetség. Fogalma, összetevői, típusai és azonosítása.* (Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2006)

HENZ Ilona, dr.: *A hangszeres-órák pszichológiai és pedagógiai problémái* (Parlando 1970/10)

ILLÉS Szabolcs: *A jó zenész és a jó tanár ismertetőjegyei a 18. században* (Papageno, 2017. jún. 24. utolsó letöltés: 2022. 03. 03. <https://papageno.hu/featured/2017/06/a-jo-zenesz-es-a-jo-tanar-ismertetojegyei-a-18-szazadban/>)

KERTÉSZ Attila (2015b): *Zenetanári és hangszeres tanári mesterség* in.: Vas szerk.: *Zenepedagógiai tankönyv* (Pécs, 2015)

LACZÓ Zoltán: *Személyiséglektani tényezők szerepe a hangszeroktatásban* (Parlando, 1988/5)

PAPP László: *Gordonka hangszeres tanításmódszertani jegyzet* (Pécsi Tudományegyetem Művészeti Kar Zeneművészeti Intézet, Pécs, 2015. szerk.: dr. habil. Vas Bence)

PÁSKUNÉ DR. KISS JUDIT: *A tehetség definíciói, fajtái – Pszichológiai perspektívák*. In.: Czeizel Endre – Páskuné Dr. Kiss Judit: *A tehetség definíciói, fajtái*. Didakt Kiadó, Debrecen, 2015)

QUANTZ, Johann Joachim: *Fuvolaiskola* (első kiadás: 1752 Németország, magyarul megjelent: Argumentum Kiadó és Nyomda Kft., Budapest, 2011. ford.: Székely András)

RÉFI Zsuzsanna: *A gyerekek olyanná válnak, amilyenné a körülöttük élő felnőttek mintázata teszi. Magyar Margit iskolavezetéséről tanításról, s a művészetpedagógiai értéktár folytatásáról*. Interjú. (Parlando, 2022/1 http://www.parlando.hu/2022/2022-1/Refi_Zsuzsanna-Magyar_Margit.htm)

SÁRINÉ SZEBENYI JUDIT: *„Meg kell a búzának érni...” Népzenei tehetségfejlesztés a Debreceni Zenedében* (Szakdolgozat – Debrecen, 2016)

SETÉNYI János: *Mentálhigiéné – klíma – konfliktusok* (Új Pedagógiai Szemle, 2004. április – május. Forrás: <https://epa.oszk.hu/00000/00035/00081/2004-04-ko-Setenyi-Mentalhigiene.html> utolsó letöltés: 2022. 04. 05.)

STRÉM Kálmán: *Hol vannak a magyar vonósok?* (Zeneműkiadó, Budapest, 1977)

SZÜCS Tímea: *Az alapfokú művészeti iskola, egy esélynövelő iskolatípus* (Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2019)

TEÖKE Marianne: *A pedagógus magatartás* (Parlando, 1994/2)

TŐZSÉR Anita: *A zene a legerősebb mágia. Kultúrafogyasztás a fiatalok körében. A fiatalok komolyzenehallgatással kapcsolatos fogyasztói magatartása.* (Szakdolgozat, Budapesti Corvinus Egyetem Gazdálkodástudományi Kar Marketingkutató és Fogyasztói Magatartás Tanszék, 2010)

TRENCSÉNYI László: *Pedagógusszerepek az általános iskolában* (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1988)

TURMEZEYNÉ Heller Erika – BALOGH László: *Zenei tehetséggondozás és képességfejlesztés* (Kocka Kör Tehetséggondozó Kulturális Egyesület és Faculty of Central European Studies, Constantine the Philosopher University, Nitra, 2009 <https://docplayer.hu/4064425-Zenei-tehetseggondozas-es-kepessegfejlesztes.html>)

TURMEZEYNÉ Heller Erika: *A zenei tehetség felismerése és fejlesztése* (Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége, Budapest, 2010 <https://tehetseg.hu/konyv/zenei-tehetseg-felismerese-es-fejlesztese>)

VARGA Bálint András: *Zenészekkel – zenéről. Beszélgetések világhírű muzsikusokkal* (MRT Minerva, Budapest, 1972)

VARGA Hajnalka: *A zenei képesség fejlesztésének technikái a zeneiskolai, illetve a konzervatóriumi gyakorlatban* (Szakdolgozat - Budapest 2020)

VÁRADI Judit: *Hogyan neveljünk értő közönséget a komolyzenének?* (Doktori disszertáció, Jyväskylä, 2010)

VEKERDY Tamás: *Iskolák?!?! – Gyerekek, szülők és tanárok* (Budapest, Animus Kiadó, 2020)

VERSÁNSZKY Ildikó: *A magyar hegedűiskola kiemelkedő személyiségei, mesterei* (Szakdolgozat - Debrecen, 2002)

***Pető Áron András** zeneiskolai tanulmányait Békéscsabán Juhász Edit, Debrecenben Bánfalvi Katalin osztályában végezte. Papp László növendékeként felvételizett középiskolából a Zeneakadémiára, ahol Kertész Ottó növendéke volt. Zenetanári gyakorlatát Antók Zsuzsanna, Dávid Krisztina és Kemény Krisztina keze alatt végezte.

Berettyóújfaluban kezdett tanítani, majd párhuzamosan a debreceni Kodály Zoltán Zeneművészeti Szakgimnázium és Zeneiskolában, valamint Hajdúböszörményben volt gondnokatanár. Jelenleg Debrecenben és Hajdúszoboszlón tanít.

Rendszeresen tart kurzusokat az ország több pontján, zsűrizik, zeneiskolás növendékei eredményesen szerepelnek nemzetközi, országos és területi versenyeken, valamint középiskolás tanulói sikerrel felvételiznek az ország több zeneművészeti felsőoktatási intézményébe.

Korábbi publikációja a *Parlando* 2015/1-es számában jelent meg *A zeneiskola szerepe. A zene szerepe mind az általános iskolában, mind az alapfokú művészetoktatásban* címmel, mely tanári szakdolgozatának részlete.